

Miro VRGOČ

OPRAŠTANJE I POMIRENJE Teološko ukorjenjenje kršćanskog nauka*

Sažetak

Čovjek je po stvaranju - kao slika Božja, Bogu sličan - osposobljen, pozvan i poslan da uvijek vrši volju Božju živeći u miru i ljubavi sa svim ljudima. A za to je nužno prakticiranje opraštanja i pomirenja. Kršćani su po krštenju, potvrđi i euharistiji na poseban način ucijepljeni u tajnu Krista, savršene slike Boga nevidljivoga, i time osposobljeni, pozvani i poslani da poput Isusa Krista svojim življenjem i djelovanjem očituju i pokazuju, svjedoče - među ostalim - i Božji Duh opraštanja i pomirenja.

Promatramo li i analiziramo svoj svakodnevni život kako na osobnoj i obiteljskoj ravni tako i na ravni šire zajednice, vrlo lako i brzo zapažamo da u njegovo dinamično odvijanje bezuvjetno ulaze čini opraštanja i pomirenja kao nezaobilazne zbiljnosti. Stoga se ne treba čuditi da ih i kršćansko shvaćanje ljudskog života promatra kao bitne sastavnice redovitog svakodnevnog kršćanskog življenja i djelovanja. Dakle, opraštanje i pomirenje ulaze u sliku čovjeka kakvu nam nudi dinamična kršćanska antropologija. K tomu kršćanska antropologija promatra čovjekov ovozemaljski život kao prolaznu, privremenu fazu za uskršli, vječni život. Vječni život je ono konačno čemu je sve podređeno, i ovozemaljski život je zapravo samo pripremanje za njega. Stoga već u ovozemaljskom življenju čovjeka prisutne su po daru Božjem klice vječnosti.

No, kršćanska slika čovjeka prvotno se svakako oslanja, kao i sav ostali kršćanski nauk, na svetopisamske zasade. A Sveto Pismo kako Starog tako i Novog Zavjeta odgovara na upit: Što je i tko je čovjek? - tako što čovjeka stavlja u odnos s Bogom. Ono nam naime kaže da je čovjek stvorenje Božje; znači da sve što čovjek jest i ima primio je od Boga kao dar, te da je čovjek u svom življenju i

* Ovo predavanje održano je na međureligijskom kolokviju "Katolici i muslimani" 13. studenoga 1999. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji. Bilo je predviđeno da paralelno ovom predavanju prof. dr. Rešid Hafizović izloži temu *Pomirenje i pravda u islamu*, ali on je zbog drugih obveza iznenada otkazao sudjelovanje na kolokviju, obećavši međutim da će naknadno prirediti tekst kako bismo ga mogli objaviti u sljedećem broju ovoga časopisa. - *Napomena urednika.*

djelovanju posve ovisan o Bogu. Stoga je čovjek uvijek dužnik Božji, trajno obavezan Bogu zahvaljivati na brojnim darovima i slaviti Boga zbog njih. K tomu Sveto Pismo dodaje da je čovjek stvoren na sliku Božju, Bogu sličan. Da je čovjek slika Božja znači: čovjek je biće u kojem je Bog na posve poseban način prisutan i po njemu djelatan. Ovo je starozavjetni nauk o čovjeku. Novozavjetni dodaje da je čovjek na savršen način ostvaren u potpunosti u Isusu Kristu, koji je savršena slika Boga nevidljivoga, a svi ostali ljudi su po njemu, u njemu i za njega stvoreni. Svi su pozvani da se iz dana u dan njemu suobličuju i tako na potpuniji način ostvaruju u sebi sliku Božju i sličnost Bogu, odnosno sami sebe.¹

Stoga, da bismo odgovorili na upit: Tko je i što čovjek? - prvo moramo odgovoriti na upit: Tko je i što je Bog? - i tako teološki utemeljiti nauk o čovjeku, o njegovoj biti i djelovanju.

Prema Svetom Pismu Bog je veoma veličanstvena, ali i tajanstvena zbiljnost, koju je veoma teško čak i zamisliti a još teže ju je opisati i predstaviti u našim ovozemaljskim i ovovremenskim stvorenjskim kategorijama, zapravo nemoguće ju je jasno i precizno odrediti tim pomagalima, on je neuhvatljiv i nedohvatljiv za njih. No, budući da je on od presudne vrijednosti i važnosti za ljudski rod i cijeli svemir, ljudi su uvijek nanovo pokušavali i pokušavaju govoriti o njemu iz svoje ljudske perspektive i zbog svojih potreba te koriste razne slike i zbiljnosti iz svoga života i svijeta u kojem žive, da Boga bar donekle sebi shvatljivo i prihvatljivo predstave. Za ovu našu temu najprikladnije i najsvrsishodnije je preuzeti svetopisamski izričaj o Bogu - da je Bog ljubav. Naime u 1 Iv 4,16 izrijekom se tvrdi "da je Bog agape - ljubav". Zanimljivo je da su i Sedamdesetorica, kad su prevodili Stari Zavjet s hebrejskog na grčki jezik, izabrali od grčkih termina za ljubav baš ovaj agape - ljubav i primijenili ga na Boga, iako se on veoma rijetko koristio u grčkom kulturnom krugu. Naime u njemu susrećemo mnogo češće izraze ερος - ljubav i φιλια - ljubav, nego αγαπη - ljubav.

To su oni učinili baš zbog značenja ovih riječi. Naime, u grčkom kulturnom krugu eros - ljubav označava bitno strastvenu ljubav, želju za posjedovanjem. Ona je pokretač i moralnog života (ljubav prema krepostima), i umjetničkog (ljubav prema lijepom), i filozofskog (ljubav za istinom), i vjerskog (ljubav prema božanstvu, besmrtnosti, itd.). Filia - ljubav, filantropska ljubav, označava pojam prijateljstva i nesebičnu ljubav koja se brine za čovjeka, prijatelja, domovinu itd.² Ova ljubav utemeljuje i omogućuje ljudsko zajedništvo.³ Kad se radi o ove dvije ljubavi, njihov objekt postoji prije njih i koristan je i za subjekta ovih ljubavi. Dočim ova treća agape - ljubav jest ljubav koja ne traži ništa za uzvrat, ničim nije motivirana izvan ljubitelja. To je bezinteresna ljubav, stvaralačka ljubav, ona ne pretpostavlja ništa

1 Detaljnije o ovoj temi vidi: Miro Vrgoč, *Uvid u antropoeikonologiju do Drugog vatikanskog sabora*, u: *Nova et vetera*, 29/1979., 2, 85-154.

2 Stefano de Fiore i Tullo Goffi (izd.), *Nuovo dizionario di Spiritualita'*, 6. izd., San Paolo, Milano, 1994., 143.

3 Johann Auer, *Die Sakramente der Kirche, w. Kleine Katholische Dogmatik*, VII, 2. izd., Pustet, Regensburg, 1979., 223.

što je može izazvati, pokrenuti na djelovanje. Svojevrsna je Bogu i onim ljudima koji su otvoreni prema Bogu i prihvaćaju tu ljubav od Boga kao dar Božji. Agape - ljubav Bog očituje i dariva stvaranjem svijeta i čovjeka, te otkupljenjem grješnog svijeta i dovršavanjem te zbiljnosti. Ta Božja agape - ljubav savršeno se objavila u Isusu Kristu - vjeruju kršćani. Svoj vrhunac i svoju puninu dosegla je u njegovoj muci i smrti na križu, te u uskrsnuću i uzašašću na nebo. Tim događajem dosegla je ona i vrhunac svoje dramatičnosti i paradoksalnosti - prema našem ljudskom shvaćanju. Tim činom objavila se u osobi Isusa Krista i po njoj punina Božje agape - ljubavi prema čovjeku, ali i punina čovjekove agape - ljubavi prema Bogu. U samoj Isusovoj osobi Bog savršeno ljubi čovjeka i čovjek Boga.⁴

A mi ljudi, pogotovo to vrijedi za kršćane, kao slika Božja, Bogu slični, osposobljeni smo već po stvaranju i pozvani da svojim življenjem i djelovanjem uzvraćamo Bogu ljubav za ljubav. Najbolje to činimo nasljeđujući Isusa Krista, suoblikujući se Isusu Kristu svojim življenjem i djelovanjem. To u praksi znači da se trudimo sve potpunije upoznavati volju Božju, sve dublje i više je prihvaćati i provoditi u svom življenju poput Isusa Krista, te na taj način svjedočiti za ljubav Božju i ponazočivati je - i u svom odnosu prema Bogu, i prema sebi samima, i prema svim ljudima i prema cijelom svemiru. U kršćaninovom novom životu, kao prototipu novozavjetnog čovjeka, mora biti neraszdruživo povezana ljubav prema Bogu, sučovjeku i svemiru.

A jedna od bitnih i veoma važnih sastavnica Božje ljubavi prema čovjeku jest Božje opraštanje čovjeku njegovih nezahvalnosti i grijeha prema Bogu. To vrijedi kako za pojedinca tako i za posebne narode pa i za cijelo čovječanstvo. O tome se govori na brojnim mjestima kako Staroga tako i Novoga Zavjeta.

U Svetom Pismu čovjek se pojavljuje kao grješnik pred Bogom, komu Bog oprašta dug – tako piše prorok Izaija (6,7). Jer Bog nije poput čovjeka, on ne želi grješnikove smrti već njegovo obraćenje - poručuje prorok Ezekijel (18,23) kako bi mogao na njega obilno izliti svoje oprostjenje. Psalmi su prepuni govora o tome: Bog oprašta grješniku koji priznaje svoje grijeha (Ps 32,5), ne želi ga smaknuti nego ga oživljuje, srce mu čisti i ispunja ga radošću (Ps 51,10-14.19). Bog je "Bog opraštanja" (Neh 9,17), uvijek je spreman odustati od kazni, kojima prijeti grešnicima, ako se obrate (Jl 2,13). Bog ljubi sve što je stvorio, prema svima je sažalan, ističe starozavjetni mudrac (Mudr 11,23). On jest Svesilni, ali njemu je svojstveno da oprašta (Mudr 11,23-26).⁵

Isus u svom naviještanju radosne vijesti poziva na obraćenje sve kojima treba (Lk 5,32), objavljujući da je Bog Otac koga opraštanje raduje i koji hoće da se svi ljudi spase. Isus i sam osobno dijeli oprostjenja pa čak i ona koja su pridržana Bogu (Mk 2,5-11). Kruna Isusova djela jest njegovo zasluživanje Očeva opraštanja grješnicima. Isus je došao na ovaj svijet zbog grješnika, on moli za njih, na koncu svoga života i svoju krv proljeva za njih (Mk 14,24) na oprostjenje grijeha (Mt

4 O ovoj temi vidi: Xavier Leon-Dufour (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, 4. izd., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 501-504. stp.

5 Isti, 783-784. stp

26,28). Kao Sluga Božji opravdava mnoštvo čije grijehe preuzima na sebe (1 Pt 2,24), on je Janje koje uzima grijeh svijeta (Iv 1,29), time spasava svijet. Na samrti na križu molio je Boga, svoga Oca, da oprostí njegovim ubojicama, jer ne znaju što čine ubijajući njega (Lk 23,34). Njegovom smo krvlju svi mi očišćeni, oprani od svojih prijestupa (1 Iv 1,7; Otkr 1,5). Budući da je uskrslom Kristu dana sva vlast na nebu i na zemlji, on podjeljuje svojim apostolima moć i vlast otpuštati grijehe raskajanim grješnicima (Iv 20,22-23), kako u krštenju, tako i u euharistiji, te posebno u sakramentu pomirenja. Tako je Božje milosrđe i spremnost na opraštanje postalo po Kristu u Crkvi Božjom, Kristovom, crkvenom ustanovom.⁶

Dakle, prema Svetom Pismu Bog je prakticirao i prakticira opraštanje grijeha grješnicima, ali i od njih zahtijeva da i sami opraštaju svojim dužnicima. Naime, već u Starom zavjetu Zakon ograničava posebnim propisima odmazdu (Izl 21,23-25), potom zabranjuje mržnju na brata, osvetu i srdnju na blišnjega (Lev 19,17). Starozavjetni mudrac Ben Sirah povezuje već čovjekovo opraštanje blišnjemu s opraštanjem za koje se Boga moli (Sir 27,30-28,7). Isus preuzima u Novom Zavjetu ove Sirahove misli. Tako on tvrdi da Bog ne može oprostiti onome čovjeku koji sam ne oprašta, zatim da je potrebno prije oprostiti nego se pomolimo Bogu da on nama oprostí naše grijehe. Prispodoba o nemilosrdnom dužniku snažno podvlači ovu istinu (Mt 18,23-35), a svakodnevno je se sjećamo u molitvi Očenaša. Vezano uz ovo pitanje ne smijemo gubiti iz vida istinu da je Bog uzor i mjerilo prema kojemu se moramo ravnati mi ljudi u svome življenju i djelovanju. Opraštanje blišnjemu je neizostavni preduvjet za naš uredan odnos prema Bogu, blišnjemu pa i samima sebi, te kao takvo ono je i jedan od bitnih činitelja našega života. Isus nam poručuje da opraštati moramo praktično uvijek, ne sedam puta nego sedamdeset puta sedam, kako je rekao sv. Petru. Motiv opraštanja kod Boga je uvijek čista agape, ljubav ničim zaslužena. Ista ljubav treba pokrećati i kršćanina kao što je pokrećala i Krista (Kol 1,13) i njegova Oca (Ef 4,32) piše nam sv. Pavao.⁷

Ovo je osnovni svetopisamski, ali i crkveno-kršćanski nauk o potrebi i zbilji praštanja.

A opraštanje je uistinu pravo ozračje, zapravo ono je prvi po vrijednosti korak k pomirenju, te bitna njegova pretpostavka i preduvjet.

I tema pomirenja podrobnije je obrađivana u Svetom Pismu. Pomirenje je čin kojim se dovode u normalno životno stanje odnosi čovjeka u prvom redu prema Bogu, ali jednako tako i prema samima sebi i suljudima, te prema svijetu oko nas. Ono kao takvo pretpostavlja neke druge predradnje i čine, zapravo pomirenje je cijeli složeni proces. Tako se prema Starom zavjetu pomirenje među ljudima sastoji u tome da se prvotno popravi, nadoknadi nanesena šteta drugome (Lev 22,1-15), da prestane mržnja prema pripadnicima vlastitog naroda (Lev 19,19 sl), te da se odustane od osвете neprijatelju (Izl 23,4 sl). To su zapravo pretpostavke pomirenja na društveno-političkoj ravni. Na vjerskom području pomirenje je pribavljanje oproštenja (Izl 32,30), neubrajanje krivice (Pnz 21,8) i praštanje grijeha (Jr 18,23),

⁶ Isti, 784-785. stp.

⁷ Isto.

očišćenje (Jr 33,8) i posvećenje (Iz 6,10; Jr 3,22). Vidimo da je pomirenje složeno događanje kojemu je preduvjet opraštanje grijeha. Još govorimo o starozavjetnom nauku o ovoj problematici. K tomu kad je u pitanju pomirenje s Bogom, ono uvijek dolazi od Boga kao dar njegova milosrđa (Izl 34,6; Jl 2,13) i njegove vjernosti savezu (Br 14,18). Za pomirenje se traži kao preduvjet još i promjena mišljenja i vladanja krivca grješnika. Samo grješnik koji priznaje svoju krivnju i koji je spreman na obraćenje može postići pomirenje s Bogom bilo posredovanjem svećenika, bilo posebnim molitvama, bilo izravnom milošću (Lev 14,19; Izl 9,27 sll; 33,19). Proroci navješćuju da pomirenje pripada u mesijanska dobra spasenjskog vremena (Jr 31,34). Ono nalazi u Starom zavjetu svoje najbolje razjašnjenje u liku Sluge Jahvina, Sluge Božjega (Iz 53). Prema Novom zavjetu Bog je po smrti svoga Sina pomirio svijet sa sobom (Mt 26,28; Ef 2,13-17). Ono je znak i dar Božje ljubavi (2 Kor 5,19; 1 Iv 4,7). Najuzje je povezano s Isusom i dariva se u njegovo ime (Dj 10,43; Rim 5,11), na njegov zagovor (Iv 14,23 sll). Obećaje se samo onima koji su spremni pomiriti se (2 Kor 5,20). Prepoznaje se po svojim plodovima a ti su: ljubav prema bližnjemu (1 Pt 4,8), a to su svi ljudi, pa čak i neprijatelji (Mt 5,43-44), život u Božjem svjetlu (1 Iv 1,7) i spremnost na praštanje (Mt 18,23-35; Lk 11,4). Nužni je preduvjet za plodonosno sudjelovanje u bogoštovlju (Mt 5,24).⁸

Ovako nam opraštanje i pomirenje predstavlja svetopisamska predaja.

U izlaganju kršćanskog nauka općenito pa i o opraštanju i pomirenju posebno s katoličkog gledišta iznimno mjesto i ulogu ima i crkveno učiteljstvo, kako opći crkveni sabori tako i pape kao vrhovni pastiri, odnosno učitelji Crkve. Budući da je tema opraštanje i pomirenje preširoka i uvijek aktualna, o njoj je mnogo toga iz raznih vidova i rečeno od općih crkvenih sabora i od papa. Ja ću se ovdje ograničiti na izlaganje kršćanskog nauka o opraštanju i pomirenju i to samo nekih detalja Drugog vatikanskog sabora i pape Ivana Pavla II. Ovaj Papa je naime veoma, veoma djelatna i zauzet u pozivanju prvo na mir u našim krajevima, osobito u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, potom na opraštanje i pomirenje.

U dokumentima Drugog vatikanskog sabora na mnogo mjesta u raznim prigodama s raznih gledišta govori se o opraštanju i pomirenju, prvotno Božjem prema ljudima, a potom i ljudi uzajamno. Ovdje spominjem samo tri dokumenta ovog Sabora koji govore o ovim temama: *Gaudium et spes*, *Sacrosanctum concilium* i *Nostra aetate*.

Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Radost i nada* (*Gaudium et spes*) u broju 22. govoreći o Kristu novom čovjeku uči i sljedeće: U Kristu "nas je Bog pomirio sa sobom i među nama". Pri tome se Sabor poziva na novozavjetne tekstove 2 Kor 5,18 sl; Kol 1,20-22. Ovim tekstom se kaže da se u Kristu ozbiljilo pomirenje grješnog čovjeka s Bogom, te ljudi uzajamno. Istu misao susrećemo i u saborskoj Deklaraciji o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama *U naše vrijeme* (*Nostra aetate*) broj 2. Evo i toga teksta: Krist je "put, istina i život" (Iv 14,6), u njemu ljudi nalaze puninu vjerskog života, u njemu je Bog sve pomirio sa sobom (usp. 2 Kor 5,18). Ova dva saborska teksta jednostavno donose

⁸ *Biblijski leksikon*, 3. izd., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., 241-242.

tvrdnju da je u Kristu ostvareno pomirenje ljudskog roda s Bogom i ljudi uzajamno ne tumačeći detaljnije kako se to dogodilo. Nešto baš o tome govori nam Sabor u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sveti Sabor (Sacrosanctum concilium)* u broju 5. tvrdeći sljedeće: Kristovo "čovještvo u jedinstvu s osobom Riječi, bijaše sredstvo našega spasenja. Zato se u Kristu 'dogodio savršeni otkup našeg pomirenja i dana nam je punina bogoštovlja'. To djelo ljudskog otkupljenja i savršene Božje proslave... izvršio je Krist Gospodin, naročito vazmenim otajstvom svoje blažene muke, uskrsnuća od mrtvih i slavnog uzašašća." U ovom saborskom tekstu sržna je misao da je bogočovjek Isus Krist cijelim svojim spasenjskim djelom, osobito mukom, uskrsnućem i uzašašćem na nebo, izvršio čin otkupljenja ljudskoga roda od zla i Zloga i pomirenja s Bogom.

Ovi saborski tekstovi govore nam što je Bog učinio ljudima u Isusu Kristu i po Isusu Kristu iz svoje ljubavi. A kakav bi trebao biti odgovor čovjeka na ove čine Božje ljubavi prema njemu govori nam Sabor u *Gaudium et spes* broj 28. Naime, svaki dar da bude do kraja ostvarenim darom traži od primatelja da je spreman prihvatiti dar, da je dakle otvoren za njega. K tomu u narav je ljubavi ugrađen mehanizam uzvraćanja ljubavi, njezina dvostranost. Stoga čovjek koji je spreman i otvoren za primanje dara Božje ljubavi, spreman je da uzvрати Bogu ljubav za ljubav, dakle da u svom življenju nasljeđuje Boga. A to znači i to da ljubi Boga i sva Božja stvorenja poradi Boga kao što ih Bog ljubi. Ovu Božju ljubav prema svim ljudima, pa i prema onima koji drugačije misle od nas u društvenim, političkim ili vjerskim pitanjima, traži Sabor od kršćana (usp. *Gaudium et spes*, 28). Dapače preporučuje pronicanje "sa što više čovječnosti i ljubavi... u njihov način mišljenja" da bi se lakše s njima zapodjenuo dijalog. Pri tom tvrdi i sljedeće: "Bog je jedini sudac i ispitivač srdaca. Stoga nam zabranjuje da sudimo o ma čijoj nutarnjoj krivnji (usp. Lk 6,37-38; Mt 7,1-2; Rim 2,1-11; 14,10-12)." Ove riječi Sabor izriječno spominje, jer je dugo vremena bila drugačija praksa Crkve. Primjenjujući na praktični život dalje ova načela, Sabor podsjeća kršćane da Kristov nauk od njih traži da opraštaju i uvrede (usp. Mt 5,43-47), te da se zapovijed ljubavi proteže i na neprijatelje jer zapovijed Novoga zakona, Kristova zapovijed glasi: "Čuli ste da je rečeno: 'Ljubi svoga bližnjega, a mrzi neprijatelja!' A ja vam kažem: Ljubite svoje neprijatelje i molite za one koji vas progone" (Mt 5,43-44).

Ovi su tekstovi sržni nauk Drugog vatikanskog sabora koji vrijedi i za ove naše predjele i u ovo naše doba kao pravilo za praktični život.

Tema opraštanja i pomirenja posebno je prirasla srcu papi Ivanu Pavlu II. On je Poljak i osobno je doživio strahote mržnje i ratnih razaranja i ubijanja za vrijeme Drugog svjetskog rata, koja su bila posebno stravična u Poljskoj. Doživio je i osobno liječio teške ratne i poratne rane posebno duhovnih trauma u poljskom narodu. K tomu svakako je veoma važan sudionik povijesnog čina poljskih biskupa koji su na završetku Drugog vatikanskog sabora poslali poruku svojoj subraći njemačkim biskupima: "Opraštamo i molimo da nam oprostite." Otkako kao Papa ravna Crkvom Kristovom veoma često se navraća na temu traženja za oprostenje grijeha Crkve u prošlosti bilo činom bilo propustom, pa i prema židovskom narodu, a i nekim osobama koje su osuđene i crkvenim sudjelovanjem u tim činima. On se

veoma često navraća na temu opraštanja i pomirenja. O njoj govori i u svojim okružnicama,⁹ i u svojim apostolskim pobudnicama.¹⁰ Kada je izbio ovaj najnoviji rat na Balkanu, osobito u vrijeme njegovog rasplamsavanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ali i u najnovije doba na Kosovu, Ivan Pavao II. govori o miru, opraštanju i pomirenju u brojnim svojim diplomatskim nastupima, prigodom svojih državničkih pohoda, susreta s državniciima i diplomatima, te u općim i posebnim audijencijama, svojim homilijama, molitvama, posebice koristi za to često Anđeoski pozdrav, u svojim obraćanjima političarima, svjetskim organizacijama, crkvenim velikodostojanstvenicima, ali i vjernicima raznih religija. Ovdje ćemo se spomenuti samo nekih od tih brojnih obraćanja i govora o miru, opraštanju i pomirenju Ivana Pavla II. i to onih koja su povezana uz naše krajeve.

Prvo ćemo spomenuti jedan zanimljiv detalj iz Papine okružnice *Društvena skrb* (*Sollicitudo rei socialis*) od 30.12.1987. Naime govoreći o napretku u svijetu, koji je kao i sve čisto ljudsko dvoznačan, služi na dobrobit ljudima, ali im često nanosi i golemu štetu, Papa ugrađuje napredak u opći Božji naum spasenja i tvrdi "da je takav napredak moguć samo stoga, jer je Bog Otac od početka htio saopćiti svoju slavu čovjeku Isusu Kristu, uskrsnom od mrtvih, 'u kojemu mi imamo otkupljenje, oprostjenje grijeha, po njegovoj krvi' (Ef 1,7), i htio da grijeh u njemu bude pobijeđen i da se preobrazi u naše najveće dobro (usp. Missale Romanum, Exultet), što beskrajno nadmašuje ono što se može doseći napretkom".¹¹ Pozivajući se na pjesmu uskrsnoj svijeći *Exultet* (*Neka kliče*), Papa tvrdi da zlo pobijeđeno Kristvom ljubavlju može postati našim najvećim dobrom, ako ga preobrazimo i mi Kristovom ljubavlju u svome življenju, što je u kršćansko ruho odjevena izvorno stoička (Krizip) i novoplatonistička (Plotin) misao.

Oprostjenje i pomirenje su procesi koji po dijalogu i kompromisima u interesima vode, uz poštivanje pravde i istine, do istinskog mira. Te misli izrekao je Ivan Pavao II. 25.4.1996. kad je primio u posebnu audijenciju ambasadora SR Jugoslavije pri Vatikanu. Tom prigodom Papa je istaknuo nužnost "da svi Južni Slaveni pruže vlastitu djelatnu suradnju, svatko prema svojim specifičnim odgovornostima, u učvršćenju započetog procesa uspostavljanja mira i pomirbe". Dalje je Papa istaknuo da "Katolička Crkva nije nikada prestajala raditi na postizanju pravednog i postojanog mira na ovom izmučenom području". Sveta Stolica, dodao je Papa, nastavlja "u tome zalaganju, podupirući svim sredstvima dijalog i pomirenje, kako bi zacijelile bolne rane prouzrokovane nedavnim sukobom i započelo za sve novo doba napretka, u uzajamnom poštivanju i suradnji."¹² To se postiže ne jednostavnim zaboravom, "nego poglavito postajući raspoloživi za pomirenje i uzajamno praštanje".¹³

9 Na pr. *Redemptor hominis* (*Otkupitelj čovjeka*) 1979., *Dives in misericordia* (*Bogat milosrđem*) 1979., *Sollicitudo rei socialis* (*Društvena skrb*) 1987., *Aperite portas Redemptori* (*Otvorite vrata Otkupitelju*) 1983.

10 Kao u *Reconciliatio et paenitentia* (*Pomirenje i pokora*) 1984., *Familiaris consortio* (*Obiteljska zajednica*) 1981.

11 H. Denzinger – P. Hünermann, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, 37. izd., 1991., 4814.

12 Velimir Blažević (prir.), *Papa Ivan Pavao II. istinski prijatelj Bosne*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 1997., 259.

13 Isti, 260.

Na ovaj proces "pomirbe uvijek i posvuda" pozvani su kršćani posebice tamo "gdje je mir više povrijeđen, sve dotle da izgleda ljudski neostvariv". Stoga za njega se treba moliti Bogu, jer "Bogu ništa nije nemoguće," kaže Papa.¹⁴ Motivirajući žrtve mržnje i nasilja na opraštanje i pomirbu Papa se poziva na praksu Isusa Krista. On je umirući na križu uputio svome Ocu molbu glede svojih ubojica: "Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine" (Lk 23,34). Drugi razlog potrebe ovog procesa opraštanja i pomirbe jest nužnost prestanka mržnje i nastavka izgradnje mira. "Nizanje 'krivnji' i 'kazna' neće se nikada završiti, ako se jednom ne oprosti... Oproštenje je snaga Božja, snaga Krista koji djeluje u događajima ljudi i naroda", kaže Papa.¹⁵

Da potakne, osvježi i podupre djela mira, opraštanja i pomirenja Ivan Pavao II. putovao je i u Hrvatsku i u Bosnu i Hercegovinu. Tim prigodama posebno je isticao potrebu opraštanja i pomirenja. "Išao sam u Hrvatsku utvrditi braću u vjeri, posvjedočiti nadu i reći članovima raznih vjerskih zajednica i svim ljudima dobre volje da se jedino na ljubavi i praštanju može graditi budućnost mira te duhovnoga i materijalnoga rasta: budućnost uistinu dostojnu čovjeka."¹⁶

O kulturi mira, o opraštanju i traženju oprosta Ivan Pavao II. govorio je i prigodom dolaska u Hrvatsku u zračnoj luci u Zagrebu,¹⁷ u homiliji na slavlju Večernje s biskupima, svećenicima i redovničkim osobama,¹⁸ u homiliji na svečanom euharistijskom slavlju,¹⁹ u govoru prigodom izmjene darova s predsjednikom Republike Hrvatske,²⁰ kao i na odlasku iz Zagreba.²¹ U Sarajevu je još češće izlagao ovu temu: prigodom dolaska u Bosnu i Hercegovinu u sarajevskoj zračnoj luci,²² u homiliji prigodom slavlja Večernje sa svećenicima i redovničkim osobama u sarajevskoj prvostolnici,²³ u govoru članovima Predsjedništva Bosne i Herce-

14 Isti, 136.

15 Isti, 167.

16 Isti, 209.

17 "Kultura mira je u stanju odgojiti velika i plemenita srca koja znaju da se rane uzrokovane mržnjom ne liječe zloпамćenjem nego lijekom strpljenja i melemom oprosta: oprosta koji valja tražiti i dati, poniznom i nesebičnom velikodušnošću". Govor na odlasku u Zagreb u zračnoj luci 10.9.1994., u: Velimir Blažević (prir.), *Služenje miru. Ivan Pavao II. i Sveta Stolica za mir u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1991-1995)*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., 258.

18 "Pomiriti ljude s Bogom i čovjeka s čovjekom - zadatak je svećenika i redovnika". Homilija na Večernjoj u zagrebačkoj prvostolnici 10.9.1994., u: Isti, 259.

19 Crkva promicateljica opraštanja i pomirenja sadržaj je homilije na svečanom euharistijskom slavlju u Zagrebu 11.9.1994., u: Isti, 266.

20 "Pomirenje uključuje opraštanje i traženje oprosta". Prigodni govor pri izmjeni darova s predsjednikom Republike Hrvatske 11.9.1994., u: Isti, 262.

21 "Imajte hrabrosti oprostiti". Govor Svetog Oca na odlasku iz Zagreba 11.9.1994., u: Isti, 271.

22 "Neka više nikada ne bude rata, neka više nikada ne bude mržnje i nesnošljivosti!... Nagon osvete mora ustupiti mjesto osloboditeljskoj snazi oproštenja, koje će okončati zagrižene nacionalizme i zahtjeve što iz njih proizlaze." Riječi Svetoga Oca prigodom dolaska u zračnu luku Sarajevo 12.4.1997., u: Ivo Tomašević – Tomo Vukšić (prir.), *Papa u Sarajevu*, Nadbiskupski ordinarijat, Sarajevo, 1997., 16.

23 "Za sve je došlo vrijeme velikoga ispita savjesti, došlo je, naime, vrijeme odlučnoga zalaganja za pomirenje i mir... Među vama je ovdje Petrov nasljednik, koji je došao kao hodočasnik mira, pomirenja i zajedništva. On je ovdje da bi sve podsjetio da Bog prašta samo onomu koji, sa svoje strane, ima hrabrosti oprostiti drugima... Snaga će vašega primjera i vaše molitve od Gospodina

govine,²⁴ u homiliji na misnom slavlju na Koševu,²⁵ u govoru članovima Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine,²⁶ na susretu s metropolitom pravoslavne crkve u Sarajevu gospodinom Nikolajem,²⁷ sa reisu-l-ulemom Mustafom Cerićem,²⁸ s predsjednikom Židovske općine u Sarajevu,²⁹ te u govoru karitativnim radnicima.³⁰

Na susretu Pape i njegovih najbližih suradnika s biskupima s teritorija bivše Jugoslavije usvojen je dokument u kojem se od Crkve tih područja traži kao zadaća među inim i sljedeće: "a) ojačati djelo pomirenja među osobama i etničkim skupinama, sve pozivajući da odbace mit ogorčenoga nacionalizma te da njeguju zdravo domoljublje, potičući tako iskreni suživot; b) sve poučavati za življenje kršćanskoga opraštanja u cilju liječenja rana proizvedenih mržnjom, drevnom i suvremenom".³¹

Prigodom generalne audijencije 22.3.1995. Papa se izravno obratio posebnim riječima grupi ratnih invalida, njih 300 iz Hercegovine, podijelio im poseban blagoslov i pozvao ih da budu apostoli praštanja i pomirenja.³²

onima, koji ga još nisu našli, isprositi odvažnost da traže oprostjenje i da sami oprostite drugima." Papina homilija na Večernjoj u sarajevskoj prvostolnici 12.4.1997., u: *Isti*, 24-25.

- 24 Raspoloživost se za mir i suživot "može stvoriti jedino na temelju praštanja. Zgrada mira, da bi nakon tolike krvi i tolike mržnje bila čvrsta, mora počivati na odvažnosti praštanja. Valja znati moliti oprostjenje i oprostiti!" Govor članovima Predsjedništva Bosne i Hercegovine 13.4.1997., u: *Isti*, 39.
- 25 "'Oprostimo i zatražimo oprostjenje.' Ako je Krist naš zagovornik kod Oca, onda ne možemo ne izgovoriti te riječi. I onda ne možemo ne krenuti tim teškim ali nužnim putem opraštanja, koji vodi dubokom pomirenju. 'Oprosti i primi mir', napomenuo sam u ovogodišnjoj Poruci za svjetski dan mira. Pri tome sam dodao: 'Oprostjenje je u svojem najistinskijemu i najuzvišenijemu obliku, čin čiste ljubavi' (usp. br. 6), kao što je to bilo i pomirenje koje je Bog ponudio čovjeku po križu i smrti svojega utjelovljenog Sina, jedinoga Pravednika. Sigurno, 'praštanje je daleko od toga da isključuje istinu; ono je traži', jer 'bitna pretpostavka praštanja i pomirenja jest pravda' (ondje). Trajna je pak istina da 'tražiti oprostjenje i oprostiti jest put posve dostojan čovjeka' (ondje, br. 4)." Homilija Svetoga Oca na misnom slavlju na Koševu 13.4.1997., u: *Isti*, 52-53.
- 26 Nova kultura, "izvirući iz nepresušnog vrela Evandjelja, propovijeda poštivanje svih bez izuzetka, zaziva međusobno praštanje krivnji kao pretpostavku za preporod uljudenoga življenja... Krotkim činom ljubavi pridonosite iskrenome dijalogu sa svim vašim zemljacima, nastavljajući tako izgradnju civilizacije ljubavi. Tako će praštajući i tražeći oprostjenje biti moguće izići iz uvojnice uzajamnoga okrivljivanja te odlučno krenuti putem moralne i građanske obnove. 'Kao što je Gospodin vama oprostio, tako i vi' (Kol 3,13)." Papin govor članovima Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine 13.4.1997., u: *Isti*, 69-71.
- 27 "Opraštamo i tražimo oprostjenje: ovo je početak stvaranja novoga poverenja i novih odnosa među onima koji u Sinu Božijemu priznaju jedinog Spasitelja čovečanstva." Papin pozdrav metropolitu sarajevskom gosp. Nikolaju 13.4.1997., u: *Isti*, 76.
- 28 "Kucnuo je trenutak ponovnoga početka iskrenoga bratskog dijaloga prihvaćanjem opraštanja i praštanjem; kucnuo je trenutak svladavanja mržnji i osveta koje još uvijek priječe uspostavu istinskoga mira u Bosni i Hercegovini." Govor Svetoga Oca reisu-l-ulemi Mustafi efend. Ceriću 13.4.1997., u: *Isti*, 79.
- 29 "Odvažno, dakle, kao prava braća i baštinici obećanjâ, koračajmo putem pomirenja i međusobnoga praštanja." Papin pozdrav predsjedniku Židovske općine u Sarajevu 13.4.1997., u: *Isti*, 81.
- 30 Karitativni rad pridonosi "ponovnoj izgradnji budućnosti pomirenja i istinske solidarnosti među različitim narodima i kulturama u ovim dragim krajevima". Papine riječi prigodom uručivanja "Međunarodne nagrade za mir Ivana XXIII." Caritasu, Merhametu, Dobrotvoru i La Benevolenciji u Sarajevu 13.4.1997., u: *Isti*, 83.
- 31 Velimir Blažević (prir.), *Papa Ivan Pavao II. istinski prijatelj Bosne*, 242.
- 32 *Isti*, 207.

No, za uspostavljanje sigurnog mira na svakom mjestu i u svakoj prilici nužna je pretpostavka novo i pomireno srce, podsjeća Papa 5.8.1995. u molitvi krunice prigodom 50. obljetnice atomskog bombardiranja Hirošime.³³ Ovo novo pomireno srce plod je dara Božjega po ljubavi i praštanju, koji vode jedinstvu i miru, te tako nadvladavaju sile mržnje i rata, pa i onoga na Balkanu. I za to je potrebno moliti Boga rekao je Papa 30.8.1995. skupini Poljaka i Hrvata iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine na generalnoj audijenciji.³⁴

Ivan Pavao II. javno je izrazio svoje zadovoljstvo na generalnoj audijenciji 20.12.1995. zbog potpisivanja Daytonskog sporazuma rekavši da taj čin "predstavlja veliki korak naprijed na putu pomirbe i mira".³⁵

Papa je svjestan kako su teško ranjena srca ratnim strahotama i mržnjom kako onih koji su protjerani sa svojih opustošenih, spaljenih ili uništenih ognjišta, koji su žrtve "etničkog čišćenja", tako i onih koji su to činili ili koji su ostali u tim mjestima. Stoga veli Papa da povratku žrtava "etničkog čišćenja" na svoja stara ognjišta treba prethoditi "čišćenje srdaca". "Ponovna izgradnja bratskoga društva, ističe Papa, zahtijeva kao bezuvjetan temelj *unutarnje raspoloženje praštanja i pomirbe*. Žrtve 'etničkog čišćenja' neće se moći povratiti na svoja ognjišta u Bosni i Hercegovini sve dok se ne dogodi 'čišćenje srdaca' kako onih koji su ostali u domovini tako i onih koji se nadaju u nju povratiti." Ove riječi izrekao je Ivan Pavao II. članovima Međunarodnog povjerenstva za potraživanja imovine izbjeglica i prognanika Bosne i Hercegovine u posebnoj audijenciji 8.6.1996. Papa ih je tom prigodom i blagoslovio s molbom svevišnjem Bogu, "da podrži ovaj dugi proces pomirenja".³⁶

Ovim završavamo predstavljanje samo nekoliko misli pape Ivana Pavla II. o potrebi opraštanja i pomirenja u funkciji istinskog suživota ljudi koji su ranjeni ratnim strahotama, ponajčešće u Bosni i Hercegovini.

Na koncu, kad bismo na temelju izvora kršćanske nauke, htjeli odgovoriti na pitanje: Zašto čovjek treba opraštati onima koji su mu nanijeli zlo i nepravdu, te pomiriti se s njima, ukratko treba reći sljedeće. Čovjek je stvorenje Božje, stvoren na sliku Božju, Bogu sličan. Znači, biće je u kome je Bog prisutan i po kome je Bog djelatan. Kao takav osposobljen je i pozvan da poput Isusa Krista uvijek i na svakom mjestu vrši volju Očevu, volju Božju. A Bog hoće da svi ljudi kao stvorenja Božja žive u miru i da se svi ljudi spase, uživaju poslije smrti po uskrsnuću vječni, božanski život. A da bi to postigli, ljudi moraju među ostalim opraštati nepravde i zla njima nanesena, kao što i Bog svakodnevno ljudima oprašta njihove grijehe. Za urednost života i potpunost opraštanja i pomirenja traži se od zločinaca da se kaju za svoje zločine i da su spremni živjeti sa žrtvama u miru. Kršćani su na to pozvani, osposobljeni i poslani po Isusu Kristu. Kao plod opraštanja nastaje prirodno ozračje i za pomirenje zločinaca i žrtava, te nesmetani, pravi ljudski preduvjet za normalan

33 Isti, 229.

34 Isti, 234.

35 Isti, 250.

36 Isti, 266.

ljudski suživot u ozračju uzajamnog toleriranja, poštovanja i povjerenja. To kršćani trebaju prakticirati, jer to Bog od njih traži i to im je zorno prikazao i pokazao u življenju i djelovanju Isusa Krista po Duhu Svetom. Istog Duha Bog dariva i kršćanima u krštenju, potvrdi i euharistiji, te u sakramentu pomirenja. Po ovim sakramentima Otac u Kristu svojim Duhom osposobljava, poziva i šalje kršćane da u svojoj sredini očituju i pokazuju, svjedoče Božji Duh opraštanja i pomirenja.

RADICES THEOLOGICAE CHRISTIANAE DOCTRINAE DE DIMISSIONE ET REPAFICATIONE

Summarium

Homo Dei creatura est, ad imaginem Dei, Deo similis creatus: homo est ens in quo Deus praesens et agens est. Uti imago Dei homo aptus et vocatus est ut prout Jesus Christus semper ubique voluntatem Patris - voluntatem Dei faciat. Deus vult ut omnes homines sicut creaturae Dei in pace vivant atque ut omnes homines salvi sint - vitam aeternam, vitam divinam post mortem per resurrectionem fruunt. Homines iniustitias ac mala illis illata dimittere debent sicut Deus nobis quotidie nostra peccata dimittat - ut vitam aeternam fruunt. Ad vitam ordinatam atque integritatem dimissionis et repacificationis ex parte malefactoris dolor de malefacto atque voluntas cum victimis convivendi in pace quaeritur. Christifideles ad talem vitam per Jesum Christum vocati, informati atque emissi sunt. Fructus dimissionis est naturalis clima ad repacificationem malefactoris ac victimae, etiam quieta humana conditio pro ordinata humana conviventia in interpersonalitolerantia, existimatione atque fiducia. Deus vocavit et vocat christifideles ad talem vitam per Spiritum exemplaris vitae Jesu Christi. Spiritus Jesu Christi datus est etiam nobis christifidelibus per sacramenta baptismi, confirmationis et eucharistiae, atque per poenitentiam - sacramentum reconciliationis. Istis sacramentis Deus Pater in Christo Jesu per Spiritum Sanctum christifideles aptos facit, vocat et mittit ut Spiritum Dei dimissionis atque repacificationis in suo domicilio manifestent atque eius testes sint.